

ಮೃತ್ಯು ಚಿಂತನೆ

ಸ್ವಾಮಿ ನಿತ್ಯಸ್ಥಾನಂದ

**ಚಾತಸ್ಯ ಹಿ ಧ್ರುವೋ ಮೃತ್ಯುರ್ಧ್ವವಂ ಜನ್ಮ ಮೃತಸ್ಯ ಚ |
ತಸ್ಮಾದಪರಿಹಾರ್ಯೇರ್ಥೇ ನ ತ್ವಂ ಶೋಚಿತಮರ್ಹಸಿ ||**

“ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಮೃತ್ಯು ನಿಶ್ಚಯ, ಸತ್ತವನಿಗೆ ಜನ್ಮವೂ ನಿಶ್ಚಯ. ಇಂತಹ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು ಶೋಕಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.” (ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ೨:೨೭)

ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಲಯ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿನಾಶ - ಇದು ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಮ. ವಿನಾಶವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ. ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಇರಲಾರದು. ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದೆಂದರೆ ಇನ್ನೊಂದರ ವಿನಾಶ. ಬೂದಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಸುಡಲೇಬೇಕು. ಪೌಢ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮಗು ಸಾಯಲೇಬೇಕು. ಮಗುವು ಪೌಢ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಅವಸ್ಥಾಂತರ ಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಸಾಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಸಾವೂ ಅವಸ್ಥಾಂತರವೇ. ಒಂದು ಮಡಕೆ ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪುಡಿಯಾಗಿ ಅವಸ್ಥಾಂತರ ಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಮಡಕೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಶವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾಪ್ರಳಯವಾದಾಗಲೂ ಜಗತ್ತು ನಾಶವಾಗದೆ, ತನ್ನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿ-ವಿನಾಶ, ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳು. ನಿಜವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಅಥವಾ ಸಾಯುವುದು ನಾಮರೂಪಗಳು. ನಾಮರೂಪಗಳು ಬರುತ್ತವೆ, ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಲೆಯು ಮೇಲೆದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು, ಅದೇ ಅಲೆಯು ಬಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಸಾವು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು-ಸಾವುಗಳೆರಡೂ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಹೊರತು, ನೀರಿಗಲ್ಲ. ಅಲೆ ಎಂಬ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟು ಸಾವು. ಒಂದು ಅಲೆಯ ಸಾವು, ಮತ್ತೊಂದು ಅಲೆಯ ಸೃಷ್ಟಿ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇಲ್ಲ.

ನಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳು ನಾಶವಾದಾಗ ನಾವು

ಪೂಜ್ಯ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಶ್ರಮದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು; ಉತ್ತಮ ಬರಹಗಾರರು ಮತ್ತು ಗಂಭೀರ ಚಿಂತಕರು.

ಪರಿತಪಿಸುತ್ತೇವೆ, ನಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ನಾವು ಆನಂದಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ನಾವು ಆನಂದಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಪರಿತಪಿಸುವುದು ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ. ಇದೊಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಈ ವಿಪರ್ಯಾಸವೇ ಜೀವನ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನವೆಂದರೆ ಸುಖದುಃಖಗಳ ದ್ವಂದ್ವವಲ್ಲದೆ ಬೇರಲ್ಲ. ಆ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ಮೃತ್ಯು ಒಂದು ಅವಸ್ಥಾಂತರ; ನಾಮರೂಪಗಳ ನಾಶ ಅಷ್ಟೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಇತರರ ಮೃತ್ಯುವಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತನ್ನ ಮೃತ್ಯುವಿಗಾಗಿಯೂ ಪರಿತಪಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮೃತ್ಯುವು ಒಂದು ಅವಸ್ಥಾಂತರ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ:

ನಾವು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಮತ್ತು ಉಳಿದಲ್ಲ ನಷ್ಟರ ಜೀವಿಗಳೂ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಮರಣ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ಕಡೆಗೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದಾಗ, ನಾವು ಜೀವಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷಣದ ಮತ್ತು ಒಡನಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನಿತ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಅಮೂಲ್ಯತೆಯ ಹೃದಯವಿದ್ರಾಪಕ ಜ್ವಲಂತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರಿಂದ, ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳ ಮೇಲೂ ಗಾಢವಾದ, ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತು ಸೀಮಾಂತಿತವಾದ ಅನುಕಂಪವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

- ಸೋಗ್ಯಲ್ ರಿಂಪೋಚೆ

**ದೇಹಿನೋಽಸ್ಮಿನ್ ಯಥಾ ದೇಹೇ ಕೌಮಾರಂ ಯೌವನಂ ಜರಾ |
ತಥಾ ದೇಹಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಧೀರಸ್ತತ್ರ ನ ಮುಹ್ಯತಿ ||**

“ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವಾತ್ಮನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆಯೇ ಒಂದು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಕೂಡ. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ.”

(ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ೨:೧೩)

ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರೂ ಕೂಡ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ: **ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಾದಯಃ ಸತಃ ದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷಾಃ |...ಮೃದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಪಿಂಡತ್ವ-ಘನತ್ವ-ಕಪಾಲತ್ವಚೂರ್ಣತ್ವಾದಿವತ್ ಪರಿಣಾಮಿದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮ ಪರಂಪರಾ ಅವರ್ಜನೀಯಾ |** (ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯ, ಭಾ. ೨.೨೭) - “ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಾದಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ್ಯದ ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷಗಳು. ಮಣ್ಣು ಎಂಬ ದ್ರವ್ಯವು ಮೊದಲು ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ, ಅನಂತರ ಮಡಕೆಯಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಹೋಳಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪುಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿಣಾಮಿದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಪರಂಪರೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯ.” ಹಿಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ವಿನಾಶ. ಮತ್ತೆ ಆ ವಿನಾಶವೇ ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ.

ಹೀಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿನಾಶ ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ಹೀಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ.

ನಾವು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಸಾಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ನಾವು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಸಾಯುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ, ದೇಹತ್ಯಾಗವು ಸಾವಿನ ಕೊನೆಯ ಕ್ಷಣ ಅಷ್ಟೆ. “ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಪಮೌಲ್ಯಗೊಳಿಸುವ ಒಂದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ - ಅದೇ ಅವನ ಕೊನೆಯುಸಿರು” (Each person is born to one possession that outvalues all the others, his last breath) ಎಂದು ಮಾರ್ಕ್ ಟ್ವೇನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾವು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೊಸತನ ಇರಬೇಕು, ಹೊಸ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಬೇಕು. ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಸಾವನ್ನು ಅಥವಾ ವಿನಾಶವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ನಾವು ನಾಶವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ನಾವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ವಿನಾಶದ ಕಡೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿನಾಶವನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಷ್ಟೆ. ಆಗ ನಾವು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂದರೆ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ-ವಿನಾಶಗಳ ಸರಣಿ.

ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವೂ ಆಗಿರಬಹುದು, ಅಧೋಮುಖವೂ ಆಗಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ನಾವು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದಾದರೆ ಅಧೋಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಬೇಡವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಊರ್ಧ್ವಮುಖಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರದ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶವೇ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅಧೋಮುಖಗೊಳಿಸುವುದು. ಎಲ್ಲ ದೋಷ, ಕೆಡುಕುಗಳೂ ಅಹಂಕಾರಜನ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಂಶಗಳಲ್ಲ. ಸಂಘರ್ಷ, ಯುದ್ಧ, ರಕ್ತಪಾತಗಳೆಲ್ಲ ಅಹಂಮೂಲದ ಮತಾಂಧತೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು. ಈ ಅಹಂಕಾರವು ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಹಾನಿಕರವಲ್ಲ. ಅದು ಜನಾಂಗೀಯವೂ ಮತೀಯವೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವೂ ಆದಾಗ ದೊಡ್ಡ ಹಾನಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿನಾಶ ಒಂದು ದೋಷವಾಗುತ್ತದೆ, ಕೆಡುಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಕೆಡುಕಿನ ವಿರುದ್ಧ ನಾವು ಹೋರಾಡಬೇಕು, ಇಂತಹ ಅಧೋಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಾವು ತಡೆಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಸುವುದೆಂದರೆ ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದು ನದಿಯ ಹರಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು.

ನಾವು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವೇ,

ಮೃತ್ಯುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕಾತರತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮೃತ್ಯುಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಜೀವನಾಸಕ್ತಿಯೇ ಮೃತ್ಯುಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕೆನ್ ವಿಲ್ಬರ್ ಎಂಬ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: “ಸುಖವನ್ನು ನಾನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಷ್ಟೂ ನೋವು ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಭಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಾನು ಒಳಿತನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ದೃಢವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದಷ್ಟೂ ಕೆಡುಕು ನನ್ನನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ನಾನು ಯಶಸ್ವಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆದಷ್ಟೂ ಸೋಲಿಗೆ ನಾನು ಹೆಚ್ಚು ಅಂಜುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಟಿಕೊಂಡಷ್ಟೂ ಮರಣ ಹೆಚ್ಚು ಭಯಾನಕವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ಯಾವುದಕ್ಕಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದರ ನಷ್ಟ ನನಗೆ ಅಸಹನೀಯವಾಗುತ್ತದೆ” (‘No Boundary’, Shantala Publication, Boston & London, 1985). ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನಾವು ತೊಡಗಬೇಕು.

ನಾವು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಕುರಿತು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ನಮ್ಮ ದೇಹ ಸತ್ತುಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನೂ, ಅದು ಕೊಳೆತು ದುರ್ಗಂಧ ಮಯವಾಗುವುದನ್ನೂ, ಜನರು ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಹ್ಯಪಡುವುದನ್ನೂ, ಅದನ್ನು ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದನ್ನೂ, ಅದನ್ನು ಚಿತೆಯ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಸುಡುವುದನ್ನೂ, ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಸ್ಮ ಮಾತ್ರವೇ ಉಳಿಯುವುದನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಲ್ಲರ ಬದುಕೂ ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಇಡೀ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಈ ದೇಹವು, ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಚಮತ್ಕಾರವೆನಿಸಿದ ಈ ದೇಹವು, ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗೆ, ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ಹೋರಾಟ, ಯುದ್ಧ ಸಂಘರ್ಷಗಳಿಗೆ ತಳಹದಿಯಾದ ಈ ದೇಹವು, ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ಈ ದೇಹವು, ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲವಾದ ಈ ದೇಹವು, ವಿಕಾಸದ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಹಂತವಾದ ಈ ದೇಹವು, ಮುಕ್ತಿಗೇ ಕಾರಣವಾಗುವ ಈ ದೇಹವು ಒಂದು ದಿನ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ವಸ್ತುವಂತೆ ಸುಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಮಣ್ಣುಪಾಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರೀತಿ, ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದ ವಸ್ತುವೂ ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾಗುತ್ತದೆಲ್ಲ! ಎಲ್ಲರೂ ಅಸಹ್ಯಪಡುವಂತಾಗುತ್ತದೆಲ್ಲ! - ಇದನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮೃತ್ಯುಚಿಂತನೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಭಸ್ಮಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ, ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಶ್ಮಶಾನಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. “ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಕಾಳಿ ನರ್ತಿ ಸುತ್ತಾಳೆ.”

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: “ಮರಣವೆಂಬ ಭೀಕರ ಸತ್ಯವೊಂದು ಬೇರೆ ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮೃತ್ಯುಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ನಶಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ವೈಭವ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಅಂತ್ಯ ಒಂದಿದೆ. ಇದೊಂದೇ ಸತ್ಯ. ನಗರಗಳು

ಆಳಿದುಹೋಗುವುವು. ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳು ಆಳಿ ಉರುಳುವುವು. ಗ್ರಹಾವಳಿಗಳು ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಧೂಳಿಕಣಗಳಾಗಿ ಇತರ ಗ್ರಹಗಳ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೇಲಾಡುವುವು. ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆಗುತ್ತಿರುವುದೇ ಹೀಗೆ. ಮೃತ್ಯುವೇ ಎಲ್ಲದರ ಅಂತ್ಯ. ನಮ್ಮ ಜೀವನ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಅಧಿಕಾರ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ಸದ್ಗುಣಗಳು ಇವುಗಳ ಅಂತ್ಯ ಕೂಡ ಮೃತ್ಯುವೇ. ಸಾಧುಪುರುಷರು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ, ಪಾಪಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ, ರಾಜರು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ, ಭಿಕಾರಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮೃತ್ಯುಮುಖದಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವರು. ಆದರೂ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಚಂಡ ಅಭಿಮಾನವಿದೆ. ಅಂತೂ, ಏಕೊ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವೆವು; ನಾವು ಅದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲಾರೆವು; ಇದೇ ಮಾಯೆ."

ಈ ಅನಿವಾರ್ಯ ವಾಸ್ತವ ಕಟುಸತ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು, ಅದು ನಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೆಳಕಾಗಬೇಕು. ಸಾವು ಬದುಕನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕು. ಸಾವಿನ ವಾಸ್ತವಾಂಶವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಾವು ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಇದು ನಮ್ಮ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಬಾರದು, ಆದರೆ ಜೀವನಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕು, ಅನಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆ ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತದೆ, ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಕೇವಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಲ್ಪವಾದುದು ಯಾವುದೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಈ ನುಡಿಗಳು ನಮಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಕಿಡಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ: "ನಾವು ಅಲ್ಪವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದಷ್ಟೂ ಭರದಿಂದ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕಡೆ ಧಾವಿಸುವೆವು. ಎಂದು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ, ಇತರರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಾಳು ವಿಹರಿಸುವುದೋ ಆಗ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಬಾಳುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂಕುಚಿತ ಜೀವನದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಮರಣ, ಬರಿಯ ಮರಣ. ಆದ ಕಾರಣವೇ ಮರಣಭಯ ನಮಗೆ ಬರುವುದು. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದರೂ ಬಾಳುತ್ತಿರುವನೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ನಾನೂ ಜೀವಿಸುವೆನು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಾಗ ಮೃತ್ಯುಭಯದಿಂದ ಪಾರಾಗಬಹುದು."

ಅಭಿನಿವೇಶ ಅಥವಾ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದು ಜಾಡ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾವು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ನಾವು ಸಾಯಬಾರದೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಅಲ್ಪ ಅಹಂಕಾರದ ಪರಿಣಾಮ. ಈ 'ನಾನು' ಎಂಬುದು ತಾನಿಲ್ಲವಾಗುವುದನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹದೊಡನೆ ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹದ ಸಾವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹಾತ್ಮಭಾವ ಹೊರಟುಹೋದರೆ ಈ ದೇಹದ ಸಾವು ಕೇವಲ ಅವಸ್ಥಾಂತರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾನೆಂಬುದು ದೇಹದೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸಾವಿನ ಭಯ, ಅದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕಾತರತೆ.

ಒಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿ ಇದ್ದ. ಅವನು ತುಂಬ ಚತುರ. ಅವನಿಗೆ

ತುಂಬ ಸಾವಿನ ಭಯ. ಅದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ. ತನ್ನಂತೆಯೇ ಇರುವ ಅನೇಕ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ಯಮನು ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ, ಯಾರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಗೊಂದಲದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಅವನ ಅನಿಸಿಕೆ. ಅವನ ಸಾವು ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಯಮನ ಆಗಮನವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ಗೊಂದಲವೂ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಯಮ ಸುಮ್ಮನೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆಯೇ? ಅವನೂ ಒಂದು ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದ. ಎಲ್ಲ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಒಂದು ವಿಗ್ರಹದ ಮುಂದೆ ನಿಂತು "ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೋಷವಿದೆ" ಎಂದು ಕೂಗಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಿ ಭಂಗನೆ ಹಾರಿಬಂದು "ಯಾವುದು ದೋಷ?" ಎಂದು ಕೋಪದಿಂದ ನುಡಿದನು. "ಇದೇ ದೋಷ" ಎಂದು ಯಮನು ಹೇಳುತ್ತ ಶಿಲ್ಪಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಏಳಿದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಅಹಂಕಾರವೇ ದೋಷ. ಯಮನು "ಒಂದು ದೋಷವಿದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಅಹಂಕಾರ ಹಡೆಯೆತ್ತಿ ಅವನನ್ನು ಯಮನಿಗೆ ಆಹುತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು.

ನಾವು ನಿಜವಾದ ಸಾವನ್ನು, ಅಂದರೆ ಈ ಅಹಂಕಾರದ ಸಾವನ್ನು ಬಯಸಬೇಕು. ಅಹಂಕಾರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಾವೂ ಸಂತೋಷದಾಯಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಬಿಡುಗಡೆ, ದೇಹಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ. ಶ್ರೀರಮಣ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ನೀನು ದೇಹವಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ನಿನಗೇನಂತೆ? ಇಂತಹ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ..... 'ನಾನು'ವಿನ ನಾಶವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು, ದೇಹದ ನಾಶವಲ್ಲ. ದೇಹಾತ್ಮಭಾವವೇ ನಿಜವಾದ ಬಂಧನ" (Talks with Sri Ramana Maharshi, Pp.41-42).

ಸಾವು ಸಂತೋಷದಾಯಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕ ವಾಗಿರಬೇಕು. ಅನೇಕರು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕನ್ನಲ್ಲ. ಅನಾಯಾಸೇನ ಮರಣಂ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ವಿನಾ ದೈನ್ಯೇನ ಜೀವನಂ ಇರಬೇಕು. ದೈನ್ಯರಹಿತ ಜೀವನ ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ನೈತಿಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಯಿಂದ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆದರ್ಶದಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಹಿತಸಾಧನೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೈಯೆತ್ತಿ ನೀಡುವ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಕೈನೀಡದ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ನಿಜವಾಗಿ ಬಯಸಬೇಕಾದುದು ನೈತಿಕ ಧೈರ್ಯ. 'ವಿನಾ ದೈನ್ಯೇನ ಜೀವನಂ' ಎಂದರೆ ಅದೇ. 'ಅನಾಯಾಸೇನ ಮರಣಂ' ಎಂದರೆ ಏನೂ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನು ಭವಿಸದೆ ಹೃದಯಾಘಾತದಿಂದಲೋ ಅಪಘಾತದಿಂದಲೋ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸಾಯುವುದಲ್ಲ; ಸಾವಿನ ಸಂಕಟವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯುವುದು. ಸಾವಿಗೆ ಮುಂಚೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅನೇಕ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಂದ ನರಳಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾವು ಅವನಿಗೆ ಸಂಕಟವನ್ನು

ಉಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭ್ರಷ್ಟ ಮತ್ತು ದುಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಖಾಯಿಲೆಯಿಂದ ನರಳದೆ ಸಾವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸಜ್ಜನರೂ, ಸಂತರೂ ಕೂಡ, ಸಾವಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಅನೇಕ ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಾಯಾಸವಾದ ಮರಣವೇ ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕಿನ ದ್ಯೋತಕವಲ್ಲ.

ನಾವು ದಿನವೆಲ್ಲ ಸಂತೋಷದಿಂದ ದುಡಿದು ರಾತ್ರಿ ಸುಖ ನಿದ್ರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾರ್ಥಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಸುಖವಾಗಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಬೇಕು. ಜೋಷುವಾ ಲೋಥ್ ಲೀಬ್‌ಮನ್ ಸಾವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ: "ನನಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ, ಮರಣವು ಜೀವನದ ಶತ್ರುವಲ್ಲ, ಸ್ನೇಹಿತ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸು ಸೀಮಿತವಾದದ್ದು ಎಂಬ ಅರಿವೇ ಬದುಕನ್ನು ಅಮೂಲ್ಯವನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸತ್ಯವು ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಆಯುಸ್ಸು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ನಿಧಿ. ಇದನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕು. ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಕಳೆಯಲು ಬಂದಿರುವ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನಾವು. ಸುಂದರ ಹೂದೋಟ, ನೀರವತರಂಗಯುಕ್ತ ಸರೋವರ, ಮನಸೆಳೆವ ಆಟದ ಬಯಲು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಉದ್ಯಾನವನವು.... ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜೀವನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಳೆಯಬೇಕಾದ ಅವಧಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ನಿಜ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಹೃನ್ಮನಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿರಿಸಿದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸೌಂದರ್ಯ ಆನಂದಗಳನ್ನು ನಾವು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಅನಂತರ ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದು ಸಮಯ ಬರುತ್ತದೆ, ಆಗ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾದಿಯಾದ ಸಾವೆಂಬ ತಾಯಿ ತೋಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ, ತನ್ನ ಮಗುವಾದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ, "ಮಗು, ಈಗ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ಸಮಯ. ರಾತ್ರಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ನೆಲದ ಮಗುವೇ, ಇದು ಮಲಗುವ ಸಮಯ. ಬಾ, ನೀನು ದಣಿದಿದ್ದೀಯೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಗಿ ನಿಧಿಸು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿಧಿಸು. ನಿತ್ಯದ ಬಾನಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಬೆಳಗಲಿ" (Light from Many Lamps, p.114).

ನಾವು ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಏತಕ್ಕೆ ಭಯಪಡುತ್ತೇವೆ? ಸಾವಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಲ್ಲವಾಗುವುದರಿಂದ. ತನ್ನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ದೇಹದೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹದ ಸಾವು 'ನನ್ನ' ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಾವಿನ ಭಯವಲ್ಲ, ನಾನು ಇಲ್ಲವಾಗುವುದರ ಕಾತರತೆ ಅಥವಾ ಆತಂಕ. ಈ ಆತಂಕವೇ ಸಾವಿನ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಯಾವಾಗ ದೇಹಾತ್ಮಭಾವ ಹೊರಟುಹೋಗುವುದೋ ಆಗ ಸಾವಿನ ಭಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಮೃತ್ಯುಲೀಲೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೀನು, ಜಿರಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಜಾತಿಭಕ್ಷಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ.

ನಾಶವಾಗುವುದೆಂಬುದು ಜೀವನದ ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಾಲಾವಧಿ ಇರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸಾಯುತ್ತವೆ. - ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ಜೆ. ವೀಟ್ಲೆ

ಬಕಾಸುರ, ಹಿಡಿಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ನರಭಕ್ಷಕರೂ ನಮ್ಮ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಆಕಾಶಗಂಗೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯುವ ಚಿಕ್ಕ ಆಕಾಶಗಂಗೆಗಳನ್ನು ಕಬಳಿಸುತ್ತವೆ. ನಮಗೆ ಜೀವದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನೂ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ದಿನ ಈ ಭೂಮಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಬಳಿಸುವವನಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮೃತ್ಯುಲೀಲೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಬಳಿಕೆ ಮುಂದುವರಿದು ಮಹಾಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಸೃಷ್ಟಿನಿಯಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು 'ತಾಯಿ ಕಾಳಿ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ : "ಅಳಲುಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ, ಮೃತ್ಯುವನ್ನಾಲಿಂಗಿಸಿ."

ಮರಣಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿ: ಸ್ವಾಮಿ ಸಂತೋಷಾನಂದಜಿಯವರು ಶ್ರೀಮಾತೆ ಶಾರದಾದೇವಿಯವರಿಂದ ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಅವರು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಹಾಸಂಘವು ಕೊಲ್ಲತಾದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕಾಲೇಜಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ಹಲವಾರು ದೈಹಿಕ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ಅವರು ನರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅವರು ಸೇವಾಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನ ಅವರಿಗೆ ಹೃದಯಾಘಾತವಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಧು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು: "ಇಂದು ನಾನು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುವವನಿದ್ದೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಬೇಗನೆ ಊಟ ಬಡಿಸಿಬಿಡಿ. ಅವರ ಊಟಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ನನ್ನ ಜೀವ ಹೋದರೆ, ಪಾಪ, ಅವರೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ." ಅವರ ಆದೇಶವನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ಪಾಲಿಸಲಾಯಿತು. ವೈದ್ಯರೂ ಅವರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರು ಸುತ್ತ ನೆರೆದಿರುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದರು: "ಇಂದು ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಗಳಿಗೆ. ಸಾವಿನ ಗಳಿಗೆ ಎನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ನಾನು ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ." ತಮ್ಮ ದೇಹಕ್ಕೆ ಏನಾಗುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿರುವ ಬೇರಾವುದೋ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಅವರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು! ಅನಂತರ ಎರಡು ಬಾರಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಪವಿತ್ರ ನಾಮವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಂದಹಾಸ ಲಾಸ್ಯವಾಡುತ್ತಿತ್ತು " (ವಿವೇಕಪ್ರಭ, ಜೂನ್, ೨೦೦೮, ಪು. ೧೦).